

Η ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΗ ΦΤΩΧΕΙΑ ΤΩΝ ΣΗΜΕΡΙΝΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ.Γ.ΚΟΝΤΟΣΟΠΟΤΑΟΣ

Πολύς λόγος γίνεται τὰ τελευταῖα χρόνια στήν Ἑλλάδα γιά τή φτώχεια τοῦ λεξιλογίου τῶν νεαρῶν ἀτόμων σέ σύγκρισι μέ τόν πλοῦτο καί τήν ἀκριβολογία στήν ἔκφρασι τῶν παλαιότερων γενεῶν τῶν ἐγγραμμάτων κατοίκων τῶν μεγάλων πόλεων. Σήμερα πάσχουν ἀπό λεκτική πενία καί οἱ σχετικά ἐγγράμματοι νέοι. Εἶναι μάλιστα ἀξιοπαρατήρητο τό γεγονός ὅτι καί οἱ μεγαλύτεροι στήν ἡλικία Ἕλληνες περιώρισαν κατά πολύ τό λεξιλόγιό τους καί ἀλλοίωσαν μέ καταπλήσουσα προσαρμοστικότητα τή μορφολογία τῆς ἑλληνικῆς ἐπί τό "δημοτικώτερον", ἄν καί ἡ παιδεία τους ἦταν σχεδόν ἀποκλειστικά στήν καθαρεύουσα⁽¹⁾.

Τά αἷτια τῆς λεκτικῆς φτώχειας τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων προσπαθοῦν νά ἀνεύρουν πολλοί, εἰδικοί περί τὰ γλωσσικά ζητήματα καί μή. Ἐμεῖς ἔχομε νά παρατηρήσωμε, ἐν πρώτοις, ὅτι τό φαινόμενο δέν εἶναι μόνον ἑλληνικό⁽²⁾, ἐμφανίζεται ὅμως ἐντονώτερα στήν Ἑλλάδα λόγω τῶν γενικώτερων γλωσσικῶν καί πολιτιστικῶν συνθηκῶν τῆς χώρας. Ἀκριβῶς ὅπως καί ἡ ἀπόστασις γραφομένης καί ὀμιλουμένης γλωσσικῆς μορφῆς εἶναι κάτι πού τό βλέπομε σ' ὅλες τίς γλῶσσες πολιτισμοῦ, ἀλλά πολύ πιό ἔντονα στήν Ἑλλάδα γιά τούς γνωστούς λόγους πού δέν χρειάζεται νά τούς ἀπαριθμήσωμε ἐδῶ καί πού ἔχουν δημιουργήσει τή διαμάχη δημοτικῆς καί καθαρεύουσας.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι οἱ νέοι τῆς χώρας μας σήμερα δέν χρησιμοποιοῦν στίς μεταξύ τους συνομιλίες, ἀλλά καί γενικώτερα, παρά ἕναν περιορισμένον ἀριθμό λέξεων, ἀπό τίς ὁποῖες τή μεγαλύτερη συχνότητα ἔχουν οἱ ἀθυρόστομες ἐκφράσεις καί τὰ βωμολοχικά στερεότυπα. Κατά τή γνώμη μας, μία ἀπό τίς κύριες αἰτίες τῆς λεξιπενίας τους, τῆς ἀγνοίας ἐκ μέρους των λέξεων καί ἐκφράσεων πολύ οἰκείων στίς

παλαιότερες γενιές, τής αδυναμίας παρακολουθήσεως γραπτού ή προφορικού λόγου ανωτέρου επιπέδου κλπ. είναι ή αποκοπή τους από τή λόγια μορφή τής νεοελληνικής, δηλ. από τή λεγόμενη "καθαρεύουσα". Η μορφή αυτή τής γλώσσης μας μέχρι πρό είκοσαετίας περίπου ήταν ή μορφή τών περισσοτέρων ελληνόγλωσσων κειμένων, από τοῦ επιστημονικού συγγράμματος μέχρι τής πιό απλής δημόσιας ἐπιγραφής⁽³⁾, ήταν πραγματικά ή πανταχοῦ διάχυτη ελληνική γλωσσική μορφή. Οί στερεότυπες, ἀλλά καί ἀκριβολογικές, ἐκφράσεις τής καθαρεύουσας ἐφέροντο στά στόματα ὄλων.

Μία ἄλλη αἰτία, ἐξ ἴσου σημαντική, τής λεξιπενίας είναι ή συχνή ἐπαφή καί ὁ συγχρωτισμός τών Ἑλλήνων μέ τούς ξενόφωνους (ἀγγλόφωνους κατά τό πλεῖστον) τουρίστες⁽⁴⁾. Ἡ ἀνάγκη ἐπικοινωνίας τών νέων, ἀλλά καί πολλῶν μεγαλύτερης ἡλικίας ἐπαγγελματιῶν (ὅπως τών ὑπαλλήλων ἀεροπορικῶν ἐταιρειῶν), στίς πόλεις ἀλλά καί στά χωριά, μέ ξένους περιώρισε τόν λόγο τών ἀτόμων αὐτῶν στό ἀπολύτως χρήσιμο ἑλληνικό λεξιλόγιο, ἐνῶ παράλληλα τόν γέμισε μέ ἀγγλισμούς ἀκόμα καί ἐκεῖ πού ὑπῆρχαν ἑλληνικές ἀντίστοιχες λέξεις (π.χ. μπλάκ-ἄουτ < black out, ἀντί συσκότισις). Οί σπουδές πολλῶν νέων⁽⁵⁾ στό Ἑξωτερικό, ἰδίως σέ ἀγγλόφωνες χῶρες, ἐπιδρᾶ ἀναπόφευκτα στό λεξιλόγιό τους ἀποστερώντας το ὄχι μόνο ἀπό ἑλληνικούς ἐπιστημονικούς ὄρους πού στή θέσι τους μπαίνουν οἱ ἀντίστοιχοι ἀγγλικοί, ἀλλά ἀκόμα καί ἀπό λέξεις ἑλληνικές καθημερινῆς χρήσεως. Ὑἑτσι περιορίζονται πολύ τά συνώνυμα διαφόρων ἐνοιῶν καί φτωχαίνουν τά ἑλληνικά τών ἀνθρώπων τής παραπάνω κατηγορίας. Τό ὅτι ή ἀνάγκη εὐκόλης συνεννοήσεως μέ τούς τουρίστες είναι μία ἀπό τίς αἰτίες τής λεκτικῆς φτώχειας μπορεῖ νά τό διαπιστώση κανεῖς ρίχνοντας μία ματιά στό κυκλοφοροῦντα (καί κακογραμμένα) φρασεολόγια γιά χρῆσι τῶν τουριστῶν⁽⁶⁾.

Τρίτη αἰτία τοῦ περιορισμοῦ τοῦ λεξιλογίου, διεθνές καί αὐτή φαινόμενο πού ὅμως είναι πιό ἐμφανές στήν Ἑλλάδα ἐπειδή ἐμφανίστηκε καί διαδόθηκε πολύ πιό πρόσφατα σ'αὐτήν, είναι ὁ διαρκῶς ἀξανόμενος ἀριθμός τῶν ποικίλων ἀρκτηκόλεξων καί συντομογραφιῶν, πού σχεδόν πάντα ὑποκρύπτουν καθαρευουσιάνικες ἐκφράσεις ἢ ὀνομασίες. Σήμερα κανεῖς νέος, ἀλλά καί πολλοί ἀπό τούς μαγελύτερους στήν ἡλικία, δέν ἀναφέρει ὀλόκληρες τίς ἐκφράσεις πού δηλώνονται μέ τίς βραχυγραφίες

π.χ. (= παραδείγματος χάριν), κ.ο.κ. (= και ούτω καθ' ἑξῆς), αλλά τίς ἐκφέρει ὡς πι-χι και κόκ. Σάν κόκ προφέρεται και ἡ βραχυγραφία Κ.Ο.Κ. πού σημαίνει "Ἐῶδιξ ὀδικῆς κυκλοφορίας"⁽⁷⁾. Παίζει βέβαια ρόλο σέ περιπτώσεις σάν κι' αὐτές ὁ νόμος τῆς "ἠσωνος προσπαθείας", ὑποκρυπτεται ὅμως και ἡ ἐπιθυμία νά μή ἐκστομισθῆ ἔκφρασι πού νά θυμίζει τό λόγιό ὕφος, τήν καθαρεύουσα. Μέ τόν πολλαπλασιασμό τῶν ἀρκτικόμενων ὁ περισσότερος κόσμος ἀγνοεῖ τίς ἀντίστοιχες ὀλοκληρωμένες ὀνομασίες.

Ὡς τέταρτο αἷτιο τῆς λεξιπενίας, πολύ σημαντική μάλιστα, θεωροῦμε τήν ἀπουσία γλωσσικοῦ προτύπου για τά παιδιά : χάθηκε ἡ καλλιέργεια τοῦ παραδοσιακοῦ τρόπου ἐκφράσεως μέσα στήν οἰκογένεια (ἀπό γονεῖς και παποῦδες στά παιδιά και ἐγγόνια) ἀφοῦ ἀντικαταστάθηκε ἀπό τό πρότυπο τοῦ ραδιο-τηλεοπτικοῦ λόγου, πού τόν χαρακτηρίζει ἕνα πολύ χαλαρό ὕφος και ποικίλα φραστικά σφάλματα και ξενισμούς, καθώς και ἀπό τό γλωσσικό πρότυπο τοῦ τηλεγραφικοῦ ὕφους τῶν ἐπεξηγήσεων τῶν εἰκόνων ποικίλης, ξενικῆς κατά τό πλεῖστον, προελεύσεως "κόμικς" στά ὀποῖα ἐντρυφοῦν οἱ Ἑλληνόπαιδες, ὅπως και οἱ ἀπανταχοῦ τῆς Γῆς συνομίληκοί τους, μέ τίς γνωστές συνέπειες⁽⁸⁾. Χάθηκε και τό καλλιεργημένο, ἀνωτέρου ἐπιπέδου, γλωσσικό πρότυπο, στό ὀποῖο ἔπρεπε νά ἀπαιτῆται αὐστηρή προσήλωση κατά τή σχολική διδασκαλία, ὅπως γινόταν ἄλλοτε μέ τήν ἀπαίτηση μή παρεκκλίσεως ἀπό τήν τυποποιημένη καθαρεύουσα. Ἡ βαρύτης πού δίδεται στήν ἐκμάθησι τῆς ἀγγλικῆς και ἄλλων ξένων γλωσσῶν μέσα στό σχολεῖο και ὁ κακός τρόπος μέ τόν ὀποῖο παρέχεται ἡ διδασκαλία τῶν γλωσσῶν αὐτῶν σέ συνάρτησι μέ τήν κακή διδασκαλία τῆς ἑλληνικῆς τείνει νά ὑποβαθμίση τή γλῶσσα μας μετατρέποντάς την σ' ἕνα ὑπεραπλουστευμένο, και ἄρα πενιχρό, κώδικα λεκτικῶν συμβόλων, χρήσιμων μόνο για τή βασική καθημερινή ἐπικοινωνία μεταξύ ἑλληνογλώσσων ἀτόμων. Περιορίζεται κατά συνέπεια ὁ πλοῦτος τῶν διανοημάτων, καταλύεται ἡ καλλιέργεια και ἡ ὀρθοέπεια και ἐξαφανίζεται ἡ ἀκριβολογία, ἀρετές τοῦ λόγου πού τίς θεράπευαν οἱ παλιότερες γενιές ὄχι μόνο στήν Ἑλλάδα, αλλά και στίς περισσότερες χῶρες. Δυστυχῶς πολλοί γλωσσολόγοι μέ τίς ἄτοπες περί τῆς ἐννοίας τοῦ λάθους θεωρίες τους συμβάλλουν στήν ἐξέλιξι τῶν γλωσσικῶν πραγμάτων πρὸς τήν κατεύθυνσι τῆς λεξιπενίας και τοῦ κατά προσέγγισιν λόγου.

Γιά διασάφισι τῶν ὕσων εἴπαμε παραπάνω γιά τόν περιορισμό τοῦ νεοελληνικοῦ λεξιλογίου στίς ἡμέρες μας θά δώσωμε τρία χαρακτηριστικά παραδείγματα:

α) ἀπό τίς τέσσερεις χαιρετιστήριες ἐκφράσεις τῆς νεοελληνικῆς, δηλ. τά χαίρετε, καλημέρα (σας), γειά (σου/σας), καί ἀντίο (σας)⁽¹⁰⁾, μόνο ἡ τρίτη εἶναι σήμερα σέ κοινή χρῆσι, ἐνῶ οἱ ἄλλες τρεῖς σπανίζουν ἰδίως στόν λόγο τῶν νέων. Σέ πολλά φρασεολόγια γιά τουρίστες, μόνο τό γειά σου δίδεται σάν χαιρετισμός⁽¹¹⁾. Τό νά χρησιμοποιήσῃ κάποιος τό χαίρετε ἢ τό καλημέρα σας ἀρκεῖ γιά νά τόν χαρακτηρίσουν οἱ παριστάμενοι σάν ἄνθρωπο συντηρητικῶν πολιτικῶν πεποιθήσεων.

β) ὅταν συνιστοῦσαν σέ κάποιον ἕνα πρόσωπο, αὐτός ἀπαντοῦσε χαίρω πολύ, ἔκφρασι γλωσσικά ἀρχαίζουσα. Σήμερα ἡ ἀπάντησις αὐτή περιορίζεται, στούς νέους, σ'ἕνα ἀπλό χάρηκα. Μερικές φορές μάλιστα ἀντί γιά τό ρῆμα αὐτό χρησιμοποιεῖται τό ἐρωτηματικό τί κάνετε;⁽¹²⁾.

γ) τό ἐπιρρηματικό ἐν τάξει ἀντικατέστησε τά διάφορα συνώνυμα καί ἀντίστοιχά του πού δῆλωναν ταύτισι γνώμης, συμφωνία μεταξύ συνομιλητῶν, ὅπως π.χ. τά σύμφωνοι, ὄραϊα (ἐπίρρ.), κ.ἄ. Τό ἐν τάξει ἔγινε τελευταῖα πολύ "τῆς μόδας" καί σάν "λέξις-μαξιλλαράκι" (γαλλ. mot-oreiller) στήν ὀμιλία τῶν νέων ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Ἐκφέρεται μάλιστα μέ ἕναν ἰδιαίχοντα, ἀσυνήθιστο ἕως τώρα, ἐπιτονισμό πού μποροῦμε νά τόν χαρακτηρίσωμε ἐριστικό ἢ μέ ὕφος διαταγῆς. Τό ἀγγλικό O.K. δέν ἔχει ἀκόμα διαδοθῆ ἀρκετά στήν Ἑλλάδα, ἐνῶ εἶναι πολύ "τῆς μόδας" στή Γαλλία (ἀντί τῶν γαλλικῶν ἀντίστοιχων entendu καί d'accord) καί στήν Ἰταλία (ὅπου ἔχει σχεδόν ἐξοβελίσει τά va bene καί d'accordo ἀπό τό στόμα τῶν νέων).

Τελειώνοντας θά πρέπει νά προσθέσωμε ὅτι ἡ λεξιπενία εἶναι κάτι πού δέν γνωρίζει φύλο. Πάσχουν ἐξ ἴσου ἀπό αὐτήν ἄνδρες καί γυναῖκες. Θά πρέπει ἐπίσης νά σημειώσωμε ὅτι συνέπεια τῆς λεξιπενίας εἶναι καί ἕνα εἶδος δυσλεξίας πού εἶναι χαρακτηριστικό τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων: πρόκειται γιά τήν προσπάθεια τοῦ ὀμιλοῦντος νά ἀνεύρῃ τήν κατάλληλη γιά τήν ἔκφρασι τοῦ διανοήματός του λέξι. Ἡ προσπάθεια αὐτή πάρα πολύ συχνά ἀπαιτεῖ μακρό χρονικό διάστημα, πρᾶγμα πού ἔχει σάν ἀποτέλεσμα τήν ἐκφορά ἐνός παρατεταμένου - καί ἐπανειλημμένου- εεεε ἐκ μέρους τοῦ ὀμιλοῦντος. Τό φαινόμενο εἶναι καί ἀκουστικά

αντιαισθητικό, όταν πρόκειται για όμιλητή που συνοδεύει κάθε λέξη ή κάθε φραστική ένότητα με τό παρατεταμένο αυτό φωνήεν.

ΤΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

(1) Είναι άπορίας αξία και η προσαρμογή των ηλικιωμένων στα νέα όρθογραφικά πρότυπα της γλώσσας μας.

(2) Έστω τό παράδειγμα από την Ιαπωνική γλώσσα : η σύμπτυξις της φράσεως dōmo arigatō gozaimasu (= πολύ σās ευχαριστώ) σέ ένα άπλό dōmo. Από τίς εύρωπαϊκές γλώσσες αναφέρομε την εξαφάνισι διαφόρων φράσεων της γαλλικής που έλεγε ένα πρόσωπο όταν του συνιστοϋσαν κάποιον και την αντικατάστασί τους μ'ένα άπλό bonjour, monsieur/madam (= καλημέρα, κύριε/κυρία) ή και μέ σκέτο monsieur/madam (= κύριε/κυρία), κλπ. Άς μή σπεύση ό αναγνώστης νά συμπεράνη από τά παραδείγματα αυτά ότι μόνο οί έκφράσεις εύγενείας καταπολεμούνται από την άπλουστευτική, ή άντι-κομφομιστική, άν θέλετε, τάσι της γλώσσης.

(3) Η λογοτεχνία και οί διαφημίσεις γράφονταν σχεδόν πάντα στή δημοτική στόν αιώνα μας.

(4) Πρός χάριν του τουρισμού περιορίζεται όλοένα και περισσότερο και η χρήσις του έλληνικού αλφαβήτου σέ δημόσιες και ιδιωτικές επιγραφές, ένω από γλωσσική άγγλομανία οί νεαροί γράφουν κατά τό πλείστον άγγλιστί τούς graffiti τους στους τοίχους των κτιρίων.

(5) Μεγάλος άριθμός από αυτούς τούς νέους είναι μαθηταί χαμηλής σχολικής άποδόσεως που, λόγω του τρόπου είσαγωγής στίς έλληνικές άνώτερες σχολές, προτίμησαν νά σπουδάσουν στήν άλλοδαπή. Έχουν έλλιπή γλωσσική κατάρτισι και στήν έλληνική γλώσσα και στήν γλώσσα της χώρας που μεταβαίνουν για άνώτερη σπουδή.

(6) Άς θυμηθούμε ότι και στήν άρχαιότητα, στα άλεξανδρινά ή έλληνιστικά λεγόμενα χρόνια, ή διεθνοποίηση της έλληνικής την έκαμε νά δεχθί την επίδρασι ξένων γλωσσών και νά άπλοποιηθί στό στόμα των ξένων και χάριν των ξένων.

(7) Και στή Γαλλία, τό "άμεσο άντικείμενο" που άλλοτε τό έλεγαν μέ όλόκληρες τίς λέξεις complément d'objet direct, τώρα τό γράφουν βραχυγραφικά c.o.d. και τό προφέρουν άπλως σεοδέ μέσα στα πλαίσια της γενικώτερης μανίας για άρκτικόλεξα και συντομολογία.

(8) Π.χ.τὴν ἀποσιώπησι τῶν προθέσεων σέ ἐκφράσεις ὅπως εἶναι Κρήτη, φεύγω Λονδίνο ἀντί εἶναι στήν Κρήτη, φεύγω γιά τό Λονδίνο.

(9) Τό ἀντίο εἶναι τό ἰταλικό addio.

(10) Τό σου ὅταν ἀπευθυνόμεθα σ' ἕνα πρόσωπο, τό σας σέ πολλά ἢ σέ περίπτωσι τοῦ λεγομένου "πληθυντικοῦ εὐγενείας".

(11) Ἴσως κατ' ἐπίδρασι τοῦ ἀγγλικοῦ how do you do? ἢ τοῦ γαλλικοῦ comment allez-vous?, ὑποκρύπτεται ὅμως καί ἡ ἐπιθυμία νά μὴν ἀκουσθῇ τό καθαρευουσιάνικο χαίρω.

今日のギリシア人の語彙的貧困

ニコラオス・G・コンドロプロス

今日、ギリシア人の若い年齢層の語彙は非常に貧困であることがしばしば指摘されている。この現象は他の国においても見出されるが、特にギリシアにおいて顕著であり、その原因として、以下のものが考えられる。

- 1)二十年ほど前まで使用されていた文語（カサレヴサ）に、今日の若者は慣れ親しんでいない点。
- 2)外国人観光客（特に英語話者）との頻繁な接触。外国で教育を受ける若者が多い点。
- 3)略語・頭字語の増加。（これらのもとになるカサレヴサの語彙は習得されないままである）。
- 4)かつてのカサレヴサのような、模範となるべき文体が、家庭でも、学校教育においても存在せず、子供達がラジオ・テレビ・漫画の文体に強く影響されている点。

語彙的貧困の具体的な例として、挨拶の表現が挙げられる。χαίρετε、καλημέρα (σας)、γειά (σου/σας)、ἀντίο、と豊富であつた表現形式が、今日若い世代においては三つ目の形式のみに限られてしまっている。

(この日本語要旨は編集部が付したものである)